

PENTSALARION NONDINORAKOA
joseba arregi

Barth, Bultmann eta Tillichen teologien apur batzuek kaskar eta labur presentatuz geroz, galdera bat egin behar diogu geure buruari: zein da hiru teologo horien garrantzia gaurko egunean guretzako?

Tradizio baten haria

Hasiera hasieratik ikusten dugun gauza bat hiru teologo horiek tradizio batetan itsatsiak egotea da. Tradizio honen alde edo kontra egoteak, tradizio honekin loturik egoteko bi modu diferente adierazten ditu. Baina tradizioa hor dago. Hiru teologo hauen kasuan teologia liberalaren tradizioa da. Hirurak, modu batetara edo bestera, tradizio honen aurka aldatzen dira. Baina aurka jartzeak berak tradizioaren ukatu ezina, ahaztu ezina adierazten du. Tradizioa ahaztu ezinak, era batera edo bestera tradizio baten jarraipenean egoteak, garrantzi handiko gauza bat adierazten du, nere iritzian: erantzunak diferenteak izan daitezkeela, galderak egiteko moduak berriak direlako, baina funtsean, sus-

traian, gizadiaren hasieratik galdera berdinak dabilzela dantzan han ta hemen. Aurreneko momentu batetan izugarrizko berrikuntza deritzagun zerbait, ondo aztertuz geroz, bere zuztarrak kondairan barruan dituela ikusten da. Teoria edo ideologia bat —dela filosofian, dela teologian— zeharo berritzaletzat jotzeak gure perspektiba historiko bat izateko gaitasunik eza du arrazoi. Ideologia eta teoria berriak berak, hain zuzen, ahal bezain laister bere burua kondaira dela bide justifikatzen saiatzen dira.

Barth, Bultmann eta Tillich teologia liberaletik datoz, Teologia liberala mendebaldeko XIX gizaldiko fenomeno bat da. Azalpen historiko bat denez, ezin daiteke bere baitan hertsirik dagoen sistema bereizi bat bezala azter eta uler. Teologia liberalak ba ditu bere zuztarrak kondairan. Eta ez kondairan bakarrik, XIX gizaldiko mendebaldeko gizartean ere bai (gizarte egitura, ekonomia, politika, etab.). Teologia liberalak ez dezake, beraz, bere burua bere burutik esplika. Bere garaiko beste azalpen historiko batzuekin batera muga eta muga-iturri berdinak ditu. Teologia liberala, filosofia idealista, historizismoa, erromantizismoa. Guztiak dira garai berdineko umeak. Teologia liberala bere garaiko ideien eragimenez menpe dago. Garai haretako pentsamenduak batez ere bi iturri zituen: idealismoa batetik, Kantek hasi eta Hegelek burututakoa, eta kondairaren filosofia modernuaren hasiera, Herder. XIX mendeko pentsamendua, jeneralean, erromantizismoak zeharo kutsaturik dako, eta optimista eta positibista bilakatu zen (24). Kondairak ba du zentzu bat. Gizonak hauteman dezake zentzu hori. Zentzua: kondaira amairik gabeko aurrerapen bat da. XIX mendeko pentsamenduaren joerak ezin daitezke bakarka aztertu, elkarren arteko eraginez josirik bait daude: Hegelengan idealismoa kondairaren

(24) Ez da ahaztu behar, aitzitik balzik, XIX gizaldian osatzen dela Alemanian burgesia modernoa, eta XIX mendean industrializatzen dela bortizki. Politika aldetik ere, XIX mendean sendotzen da Alemania inperio bezala, Prusiako errealnua oinarriturik, Alemaniaren batasuna lortzeraino, hau da: XIX mendean gertatzen da Alemaniaren Alemania lehenengo mundugudatera bultzatzen duen gorakada.

filosofia bilakatzen da, eta bere kondairaren ikuste positibua, dialektikarekin batera Marxen pentsamenduan aurkitzen dugu berri. Honen pentsamenduan erromantizismoak eta Herderrek hasiera emandako historizismoak eragin handia duen bezala. Bainan historizismoak, Dilthey bide dela, Heideggerren pentsamendua nolabait antolatzen duen joera hartzen du. Idealismoak eta kondairaren positibismoak teologian ere ba du eraginik: Schleiermacher, Troelstch, Harnack. Elkarren kontraesaneko bi indar-joera ditu XIX mendeak bere barruan. Batetik ba du batasunerako joera bat ideien alkarren arteko eraginagatik. Bainan une berean batasun honetan honen lehertzera eramango duten indarrak osatzen ta hazitzen doaz. Azkenean 1914ko lehenengo mundugudatea ekarriko dute (25). Hemen lehertuko da XIX mendeko burges-idealista gizartea bere optimismo eta positibismo eta guzti. Orduan gizarte honen barruan zeuden indar kontradiktorioak bere kontraesan guztian azalduko dira. Prozesu hau ez da berehala burutuko. Bigarren mundugudatea ere beharrezkoa izango da burges-idealistentaren benetako hondamendia neurtzeko eta bere barruan sortutako joera kontradiktorioen azaltzeko. XIX mendeko idealismoa, historizismoa eta liberalismoa mila joeratan zatituko da: marxismoa idealismoaren aurka; sikoanalisi ta estrukturalismoa historizismoaren aurka, eta jeneralean, sikoanalisi, estrukturalismoa eta esistenzialismoa positibismoaren, optimismoaren eta gizonaren objetibatzearen aurka.

Teologiaren tradizioan

Teologian ere berdin gertatzen da. Adimenkeriak eta kondairakeriak zein ondoren izan zituen ikusirik (erlijio mailan Jainkoaren jainkotasunaren galtzea, kultur mailan (politika, gizarte

(25) Ikus Barthi buruzko partean 2 oharra.

arazoa etab.) etsipena bi mundugudate ondoren), egoerak eraginik bide berriak jorratzen hasten da: Barhek gizatiarra den guztia gaitzetsirik Jainkoaren trazendentziara jotzen du. Bere bigarren aldiari gizatiarra ere onartuko du, baina ez gizatiar lez, jainkotiarraren itzal eta ispilu huts bezala baizik. Bultmannek beste bide bat hartzen du: gizonaren izaera bereizia bilaturik, bilakaera objetibuaren joan-etorrietatik gorde nahi du gizona. Eta Jainkoa gizonaren barne hertsiki horretan errebelatzen dena bezala ikusten du. Kondaira gizonaren kondairatasun huts bilakatzen da. Tillichek berriz beste biak baino gehiago bizi izan du kondairaren, kulturaren eta gizonaren hondamendia. Hala ere errealdadean gelditzen da, salbazioa, Jainkoa, osasuna errealdade honetatik ihes egin gabe, errealdade honetan barna bilatzen ahalegintzen da.

Hiru joerak zeharo desberdinak dira, beraz. Hala ere hirurak tradizio berdina batetatik datoz. Tradizio honen barruan ezkutaturik zeuden joera diferenteen jarraipen eta burutze dira. Ta tradizioa ez-ezik, egoera jakin bat, garai konkretu bat, kondaira zati berdina bat bizi eta egin izana ere elkarrekin dute. Muga horien barruan eta giro horretan osatu du bakoitzak bere teologia.

Gaurregunerako teologia

Ez tradizio hori, ez kondaira zati hori daude gugandik hain urruti. Teologia egiterakoan, Jainkoaz zerbait esan nahi izaterakoan, gizonaren baldintzapenak garrantzi handia dute. Guk gaur egun teologiarik egin nahi baldin badugu, gaur eguneko gizonaren egoera gogoan hartzea nahitaezkoa dugu. Giza egoerak ez dira ez hutsetik sortzen, ez zerutik erortzen. Kondaira bilakaera baten barruan daude, bere baldintzapen ekonomiko, soziologiko, politiko eta historikoekin.

Gizonaren egoera konkretua aztertzerakoan egoera hori urte batzuetara mugaturik eta hertsirik aztertzeke arriskua dago beti.

Kondaira garai zabaletan zatitzen badugu ere, garai horiek ez dira inoiz bata bestearekiko hitsiak, organismoak uste zezakeen bezala (Spengler). Are gutiago oraindik garai zabaletan ez baina urte batzuk bakarrik hartzen baldin baditugu. Horregatik galde daiteke: Barth, Bultmann eta Tillichen teologiak sortarazi zituen egoera eta tradizioa zeharo iraganekoak diren edo, neurri handi batetan, gaurregun ere ba diraute? Zenbateraino determinatzen dute gaurreguneko egoera bi mundugudateak eta hauek erakarri zituen tradizioak? Bi mundugudateen eraginez mendebaldean sortutako etsipenari aurrerapide teknikoarekiko sinesmenak jarraitu dio. Baina ez du lortu etsipenaren eragina zeharo itzaltzerik. Uste dudanez Tillichek bere garaiko —gugandik hain urruti ez dagoen bere garaiko— gizonari buruz esandakoak gaurregun ere neurri handi batetan balio dute. Agerian hain optimista eta kondairaren etorkizun positibu zihurrean hain uste sendoa duten mogimendu asko etsipena alderantziz jarrita ez ote diren nago; utopia ta milenarismoa —gaurko ezker-radikal mogimenduetan hain ugari azaltzen diren bi elementu— etsipen radikalaren eragimen zuzenarenpean ez ote dauden. Eta honen alternatiba bezala etsipena bera gelditzen da, maskararik gabe: kondairaren erlatibutasuna azpimarkatuaz, demokraziaren erlatibutasunaz mintzatuaz, sozialismoari giza-mugak jarriaz, etab.

Eta teologia Euskal Herrian ere

Joera hauek Euskal Herrian ageri diren ala ez aztertu beharko litzake, eta ageri baldin badira, zein neurri eta itxuratan azaltzen diren. Bi mundugudateak ez bizi izan arren etsipenerako arrazoirik ba dago, hogeitahamaseiko gudatea (26). Baina beste alternatiba agian inun baino indartsuago ageri da gure artean, eta horretarako

(26) Ba daude etsipenerako beste arrazoi batzuek ere: euskeraren atzerakada, batasunik eza, iraupenaren (ez irautearen) beldurra, etab.

ere nahiko arrazoi ba dago: kondairan integratu nahia, abertzale-tasunaren berbiztea, zabaltzea eta bide berrietan abiaraztea, sozialista eta marxista ideien euskal gazteriaz jabetzea, bere nahi-taezko utopia eta mesianismoarekin. Motz eta labur, nazio gaz-te bat izanik etorkizuna beste irteera handirik ez edukitzeak, itxaropena gaurko Euskal Herriko pentsamendu giroaren alderdi nagusi bihurtu du.

Teologiarik egin nahi baldin badugu azterketa hau *egin* egin beharko dugu. Egoeraren ekonomi-gizartezko zuztarrak aurkitu ta tradizioaren eragina gogoan hartu, gaurko egoera tradizioan itsasten jakin, orain arte egin dena bazterrean utzita mundua hutsetik berriro krea dezakegula uste izan gabe. Hori egiten baldin badugu gure teologia-alde askotan mugatua eta determi-natua ikusiko dugu. Antzeko egoeratan beste teologo batzuek eran-tzun dutena gogoan izan beharko dugu eta horiek lortu dutenez baliatu. Horregatik desmitogintzaren programa bat egin eta au-rarrera eramanda dagoela ezin ahaztu izango dugu; Jainkoaz zu-zenki mintzatzea, neurri handi batetan behintzat, zeharo ez esatea-gatik, ezinezkoa dela; Jainkoaren jainkotasuna gordetzeko modu-rik onena gizonak bere mugak onartzea dela eta Jainkoa bere izatean hauteman dezakeenik ez uste izatea; teologia tradizio guzti honetatik Jainkoaren heriotzaren teologia sortu dela (van Buren, Hamilton, Altizer), Jainkoa hil dela esaten duena; Idazteunaren interpretazio ez erlijioso bat eskatzen duten teologoak (Bonhoeffer, Vahanian), beste joera batzuek ez aipatzeagatik (27). Giro guzti

(27) Guztiz fenomeno estralnoa da marxismoa Euskal Herrian hain sutskoi sartu izana, fede bilakatzearaino. Europa guztian, Euskal Herrian bakarrik gertatzen da hori (agian Espainian ere bai). European marxismoak bere fede maila galdua du neurri handi batetan, mendebaldeko kulturaren elementu bat gehiago bilakatu da, garrantzitsuenetakoa izanik ere. Euskal Herrian marxismoa fede bilakatu izana gaitzetsi beharra dagoela iruditzen zaio euskal intelektual askori. Fede, eta fede dogmatiko denez, borrokatu beharra dago, noski, Bainen bereizketa bat egin beharra dagoela derizkiot: ez da bakarrik European bere neurria, dagokiona, ematen zalola marxismoari, Euskal Herrian aitzitik erlijio eta fede bilakatu dela. Agian beste hau ere esan behar da: European marxismoa integratu egin dela, ematu, epeldu, ahuldu (domestikatu egin bait dute berez basa pizti zena), eta Euskal Herrian oraindik ez. Fede bihurtu izana zoritxar bat da Euskal Herriarentzat, baina bere indarra gorde izana, agian, ez hainbeste.

hau (28) ezin ahantz dezakegu. Ez gintezke teologia egiten hasi aldez aurretik problema eta galdera asko, giroan daudenak bazterturik. Izan ere kristautasunaren problema bakarra ez bait da kristau sinesmen batek ekintza politikorako jarri ditzakeen oztopoak desegitea, kristautasuna aurrerapenaren, zuzentzaren eta askatasunaren —gizonaren— etsai ez bihurtzea. Maila honetan, kristautasunak inolako ekintza politiko edo gizartezko batetarako oinarri izan behar duen galde daiteke. Agian jatorrago izango litzake hainbeste aipatzen den “konpromisoa” gizon bezala betetzea, gizon bezala munduaren, kondairaren eta gizartearen erantzule izatea, guzti hori gizon erlijioso bezala Jainkoarekiko harremanean bizirik (29). Kristautasunak, egian batez ere gure artean, gogoan izan behar duen beste problema bat hau bait da: lehen aipatu bezala ekintza politikoak kristau sinesmenari jartzen dion problema praktikoa alde batera utzirik (hobeto esanda egongo litzake agian: problema horri praktikan bakarrik erantzuteari utzita), kristautasunak bere erlijioso problema bereiziari ekin behar dio, gogoeta mailan, liturgi mailan —hizkuntza sinboliko guztia—, kristauen heziketa erlijiosoari —ageriko (*explicito*) sinesmen mailan— Eliza mailan —Eliza erakunde, laikoen partizipazioa etab—.

(28) Jesus historikoaren azterketa guztiak esate baterako: Conzelmann, Käsemann, Braun, Ebeling, Fuchs etab. Kondairako Jesusen irudi egoki bat osatu nahirik, atzetik Jesus Jainko eta gizon edo gizon bakarrik, galdera dabilelarik. Baita ere kristau sinesmenaren dimensio historikoa ber-aurkitu dutenek, Pannenberg, Moltmann etab.

(29) Giro honetan, idanik teologiak bakarrik girorik ez bait du osatzen, beste izen asko ere sartzen da, teologo ez diren filosofo batzuen izenak, gaurregunean Jainkoaren problema jartzeko moduan garrantzizko eraginik izan dutenak: Hegel, Feuerbach, Marx, Jean Paul, Nietzsche, Kierkegaard, Freud, Heidegger, Gadamer, etab.